BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI O‘QISH VA YOZISHGA O‘RGATISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

O‘rinboyeva Shohista Nurbek qizi
Guliston davlat pedagogika instituti
“Boshlang‘ich ta’lim” y‘nalishi
3-bosqich talabasi
Muxtorova Oliyaxon Ulug‘bek qizi
Guliston davlat pedagogika instituti
“Boshlang‘ich ta’lim” y‘nalishi
3-bosqich talabasi

Annotatsiya: ushbu tezisda bugungi kun talablariga nos tarzda ta’lim-tarbiyan yo‘lga qo‘yish va yoshlarni zamonaviy, innovatsion texnologiyalarga asoslangan holatda o‘qitish masalalari yoritilgan va bundan tashqari darslarda qo‘llanishi kerak bo‘lgan eng samarali metodlar tushuntirilgan.

Kalit so‘zlar: ta’lim, innovatsiya, savodxonlikka o‘rgatish, zamonaviy pedtexnologiyalar, o‘qish darsi, o‘yin turlari, mantiqiy fikrlash.

Abstract: this thesis covers the issues of establishing education in accordance with the requirements of today and teaching young people based on modern, innovative technologies, and also explains the most effective methods that should be used in the classroom.

Keywords: education, innovation, literacy training, modern pedagogical technologies, reading lesson, types of games, logical thinking.

Uzluksiz ta’lim tizimi bo‘g‘inlariga e’tibor beradigan bo‘lsak, maktabgacha ta’lim tizimi uning dastlabki bo‘g‘ini bo‘lib hisoblanadi. Maktabgacha ta’lim tashkiloti maktabgacha yoshdagi bolalarni nafaqat ta’lim-tarbiyasi balki jismoniy va ruhiy jihatdan ham sog‘lom va yetuk bo‘lib shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Ta'lim o‘qituvchi va o‘quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati bo‘lib, shu jarayonda shaxsning taraqqiyoti, uning ma’lumoti va tarbiyasi ham amalga oshadi. Darslarda o‘qituvchi o‘z bilimi, ko‘nikma va malakalarini mashg‘ulotlar vositasida o‘quvchilarga yetkazadi, o‘quvchilar esa uni o‘zlashtirib borishi natijasida undan foydalanish qobiliyatiga ega bo‘ladi. O‘rganish jarayonida o‘quvchilar o‘zlashtirishning turli ko‘rinishlaridan foydalanishadi, ya’ni o‘zlashtirilayotgan ma’lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash hamda amaliyotga tatbiq etishda o‘ziga xos tafovutlarga tayanadi. Ta’lim jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchilarlarning dars paytidagi hamkorligi, o‘quvchilarning mustaqil ishlashi, sinfdan tashqari ishlar shaklida ta'lim va tarbiya masalalari hal etiladi.

Ayniqsa, hozirgi shiddatli davrda insonning ma’naviy tarbiyasi juda ko‘p narsani belgilaydi. Ma’naviy tarbiyaning asosida qalb tozaligi yotadi. Shuning uchun ham yosh avlodga ma’naviy tarbiya zarur. Inson qaysi jamiyatda yashashidan, qaysi kasb bilan shug‘ullanishidan qat’i nazar, u o‘z insoniy burchi sifatida oilasini moddiy jihatdan to‘kis etib ta’minlashi uchun dunyoviy ishlar bilan shug‘ullanishga majbur. Chunki, insonning moddiy ehtiyojlari doimiy ravishda o‘sib boradi.

O‘qish faoliyatida o‘qituvchi badiiy asar ustida ishlash jarayonining quyidagi masalalarini hal qilishi muhimdir. Bular asar ustida ishlashning maqsad va mazmunini aniqlab olishdan boshlanadi. Sinfda o‘quvchilarning ruhiy holati, sinf o‘quvchilari orasidagi holat va vaziyatlardan kelib chiqqan holatda asar ustida ishlashning mazmuni belgilanadi. Keyingi vazifa asarni tahlil qilish uchun dars bosqichlarini belgilab olish vazifasidir. Bu vazifa o‘qituvchining dars jarayoniga metodik tayyorgarligi, dars jarayonini qanday metodlar asosida tashkil etishi va boshqarishiga bog‘liq bo‘ladi. Bunda o‘qituvchi badiiy asar ustida ishlashda har bir asar tahlili uchun topshiriqlar tizimini ishlab chiqishi muhim o‘rin tutadi.

Boshlang‘ich sinflarda ijodiy rivojlanishni shakllantirishda sahna ko‘rinishlari, o‘yinlar, ijodiy mashqlardan samarali foydalaniladi.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o‘quv jarayonida qo‘llashga bo‘lgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Bunday bo‘lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o‘quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o‘rgatilgan bo‘lsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish esa ularni egallayotgan bilimlarini o‘zlari qidirib topish, mustaqil o‘rganish va fikrlash, tahlil qilish, hatto yakuniy xulosalarni ham o‘zlari keltirib chiqarishga o‘rgatadi. O‘qituvchi bu jarayonda shaxs rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo‘naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Bugungi kunda ta'limda **“Aqliy hujum”, “Fikrlar hujumi”, “Tarmoqlar” metodi, “Sinkveyn”, “BBB”, “Beshinchisi ortiqcha”, “6x6x6”, “Bahs-munozara”, “Rolli o‘yin”, FSMU, “Kichik guruhlarda ishlash”, “Yumaloqlangan qor”, “Zigzak”, “Oxirgi so‘zni men aytay” kabi zamonaviy texnologiyalar qo‘llanmoqda.**

Dars mashg‘ulotlarida o‘yin-topshiriqlarni takrorlash yoki mustahkamlash darslarida foydalanilsa ijobiy natija beradi. O‘yin-topshiriqning qaysi bir turini tanlash darsning turiga, sinf o‘quvchilarining o‘yin-topshiriqlarni bajarishga o‘rgatilganlik darajasi, ularning bilim saviyasi, mustaqil ijodiy ishlash imkoniyatlari, o‘rganilganlarni xotirada tez tiklay olishi, ijodkorlikning qay darajada shakllanganiga ham bog‘liq bo‘lishi kerak.

Bugungi kun o‘qituvchidan ilg‘or pedagogik va yangi axborotlar texnologiyalaridan o‘quv jarayonida foydalanishni talab etmoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqib, tajribalarimiz asosida dars mashg‘ulotlarida interfaol metodlarni qo‘llash orqali ta'lim-tarbiya berish yo‘llariga doir

fikrlarimizni bayon etamiz. O‘ylaymizki, u o‘quv mashg‘ulotlari samaradorligini oshirishda hamkasblarimizga amaliy yordam beradi. Shuningdek, o‘quvchilarni o‘z yo‘nalishini tanlash va mustaqil hayotga tayyorgarlik ko‘nikmalarini shakllantirishdek mas'uliyatli vazifani bajarishda ularning yaqin ko‘makchilardan biriga aylanadi. Quyida sinflar kesimida ayrim mavzular asosida o‘qitishning zamonaviy usullarini tatbiq etish bo‘yicha tavsiyalar beramiz. Siz undan ijodiy yondashgan holda foydalanasiz va birinchi prezidentimizning: **«Har qarichi muqaddas bo‘lgan ona yerimizga nisbatan farzandlarimizda g‘urur va iftixor, sadoqat tuyg‘ularini uyg‘otish uchun biz bugun nima qilyapmiz, degan savolga javob izlab ko‘raylik»**, - degan fikrlariga javoban ta'lim va tarbiya berishning zamonaviy usullarini tatbiq etish orqali ko‘zlangan maqsadga erishishga o‘z hissangizni qo‘shasiz degan umiddamiz.

“Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha” metodi. O‘quvchilar mantiqiy tafakkur yuritish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlarida ushbu metod alohida ahamiyatga ega. Uni qo‘llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

- o‘rganilayotgan mavzu mohiyatini ochib berishga xizmat qiluvchi tushunchalar tizimini shakllantirish;
- hosil bo‘lgan tizimdan mavzuga taalluqli bo‘lgan to‘rtta (beshta, oltita, ...) va taalluqli bo‘lmagan bitta tushunchaning o‘rin olishiga erishish;
- o‘quvchilarga mavzuga taalluqli bo‘lmagan tushunchani aniqlash va uni tizimdan chiqarish vazifasini topshirish;
- o‘quvchilarni o‘z harakatlari mohiyatini sharhlashga undash (mavzuni mustahkamlash maqsadida o‘quvchilardan tizimda saqlanib qolgan tushunchalarga ham izoh berib o‘tishlari hamda ular o‘rtasidagi mantiqiy bog‘liqlikni asoslashlarini talab etish lozim).

Mazkur metod o‘quvchilardan o‘rganilayotgan mavzu (yoki bo‘lim, bob) yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olishni talab etadi.

Metodni qo‘llashda quyidagi harakatlar tashkil etiladi:

- o‘qituvchi o‘zaro teng nisbatda mavzuga (bo‘lim, bob) oid va oid bo‘lmagan asosiy tushunchalar tizimini yaratadi;
- o‘quvchilar mavzuga (bo‘lim, bob) oid va oid bo‘lmagan asosiy tushunchalarn aniqlaydilar va daxldor bo‘lmagan asosiy tushunchalarni tizimdan chiqaradilar;
- o‘quvchilar o‘z harakatlarining mohiyatini izohlaydilar.

Metoddan individual, guruhli va ommaviy shaklda o‘quvchilar tomonidan mavzuning puxta o‘zlashtirilishini ta'minlash hamda ularning bilimlarini aniqlash maqsadida foydalanish mumkin.

1-sinf darsligidagi «Oshxona jihozlari», «Qushlar», «Uy hayvonlari va parrandalar» kabi mavzularini o‘rganishda yangi mavzuni mustahkamlash uchun mazkur metodni qo‘llash ijobiy natija beradi. Bunda mavzuga oid to‘rtta va taalluqli bo‘lmagan (ortiqcha) bitta so‘z (tushuncha, fikr) beriladi.

O‘quvchilar ana shu so‘zni (tushuncha, fikr) aniqlaydilar. Masalan, 1-sinf darsligidagi 1-mashqda berilgan topshiriqni bajarishda quyidagicha qo‘llash mumkin. Yozuv ekranda ko‘rsatiladi. O‘quvchilar ortiqcha so‘zni aniqlashadi.

Uy hayvonlari: *sigir, qo‘y, toshbaqa, ot, it.*

So‘ng bu so‘zlar ishtirokida gap tuzish topshirig‘i beriladi va tuzilgan gaplar asosida axloqiy tarbiya beriladi.

Namuna: *Ot - insonning eng ishonchli do‘sti.*

O‘quvchilar tomonidan tuzilgan gaplar asosida o‘quvchilar qalbida ona tabiatga muhabbat uyg‘otiladi, uy hayvonlariga nisbatan ijobiy munosabatda bo‘lishga o‘rgatiladi.

“Bolalarimizni bog‘cha yoshidan, boshlang‘ich sinflardan kichik-kichik kitoblarga o‘rgatish, shu orqali ularni kitobsevar etib ulg‘aytirish zarur. Shundagina jamiyatimizda kitobxonlik muhiti shakllanadi, boshqalar ham kitob o‘qishga qaytadi”, deb ta’kidlaydi Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev o‘z ma’ruzalarida. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘qish darslari o‘quvchilarga samarali ma’naviy tarbiya berishning eng optimal shakli bo‘lib xizmat qilishi va xalq ta’limi tizimining boshlang‘ich davridan boshlab bu ishlar to‘laqonli amalga oshirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ibot qilish bo‘yicha komissiya tuzish to‘grisida. // Prezident Farmoni. “Xalq so‘zi” gazetasi, 2017-yil 13-yanvar. – № 9. – 1-b

2. Grosheva I.V., Say E.F.,Mirjalilova S.S., Medvedeva N.I. “Ilm yo‘li“ variativ o‘quv dasturi.

3. M.R.Is’hoqova, M.Z. Fayzullaeva,J.R.Kucharov, N.Q.Azizova, N.M. Sultonova. “Savodxonlikka o‘rgatish“ Tarbiyachi kitobi.

4. Mehriddinov Z. Isamuhammedov O. “Boshlang‘ich ta’lim saboqlari” Toshkent 2021.

5. Tal’at G‘afforova.“Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar” Toshkent– 2021

6. Ziyayev R. “ Ta’limda integratsiya” Toshkent : “O‘qituvchi” – 2023